

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

in deze uiteenlopende vormen van humor en de (on)wenselijkheid hiervan, betrappen we onszelf erop dat we met terugwerkende kracht in een razend tempo proberen te achterhalen in welke categorie de grappen die in onze eigen spreekkamer zijn gevallen thuishoren.

Humor is deze week niet alleen een inhoudelijk onderwerp op de agenda. We lachen om het verhaal dat de ronde doet over de notities van Frans Schalkwijk voor zijn eigen lezing over de innerlijke criticus, die vol zouden staan met rode strepen en correcties. Er kan ook geregeld gelachen worden tijdens het 'optreden' waarin Wouter Gomperts, in de rol van zoon van een 'foute' vader, op de bank ligt bij Arnon Grunberg, in de rol van psychoanalyticus. Het lachen helpt hierbij ook om de plaatsvervangende pijnlijkheid ervan te verdragen. We sluiten ons dan ook geheel aan bij de conclusie van Wouter Gomperts na afloop van het tafereel: 'Wat fijn om merken dat psychoanalyse toch echt een vak is waar je voor moet leren'.

En wat hebben we veel vragen over het leren van dit vak! Deze kunnen we kwijt tijdens *Meeting the analyst*, waarbij we op de kamer van een psychoanalyticus, zittend op de bank, een kijkje mogen nemen achter de schermen. Een erg leuke ervaring. De dagen met lezingen vliegen voorbij. We zijn goed op weg, denken we. Tot de laatste dag, de vrijdag, de dag met Vlaamse sprekers. Rudi Vermote start de dag met een lezing over Bion. Hij omschrijft dat structurele verandering in een analyse plaatsvindt op een dieper niveau dan enkel begrijpen, een niveau dat niet woordelijk is. We leren dat woorden de boodschap juist teniet kunnen doen. Met alleen begrijpen vindt er geen verandering plaats, er is een soort doorwerking nodig waarvoor loslaten juist belangrijk is. Rudi Vermote stelt daarom dat ook wij veel van wat we hebben geleerd mogen vergeten. Hij geeft als voorbeeld dat je hiermee kunt oefenen door niet op één ding te focussen, niet naar de klok te kijken, niet dingen te willen begrijpen. Meer uitda-

gende lezingen volgen, maar de piek van verdieping wordt bereikt in de laatste lezing door Paul Verhaege. Hij neemt ons mee op een intellectuele reis over vaders, oedipus-complexen en een veranderende identiteit. Zeer interessant, maar het verdwalen in de theorie ligt op de loer. Waar de lezingen gedurende de week voor veel helderheid en inzichten zorgden, roept deze vooral ook veel vragen bij ons op. We realiseren ons dat er nog een hele hoop te leren valt!

Door de hitte in de zaal, die met het niveau mee lijkt te stijgen, verlangen we naar een biertje in de Gaeper, de stamkroeg van deze week. Nog beduusd en in de war door deze intense laatste dag sluit Marc Hebbrecht de week af. Hij spreekt zijn hoop uit dat er bij ons een kiem van nieuwsgierigheid is gepland. Onze reactie hierop, waarbij de woorden de boodschap hopelijk gewoon laten bestaan, is: zeker weten!

Intimacy

Verslag van

IPA congres Intimacy [Buenos Aires, 25- 29 juli 2017]

STEPHANIE KOZIEJ

Ik open een deur en bevind me plots in een grote duistere ruimte waarin honderden mensen vol aandacht naar tangomuziek zitten te luisteren. Melancholische klanken vullen de zaal en voor ik een plekje heb gevonden om me neer te vlijen, hebben de contrabassist, accordeonist en zangeres me al meegenomen op een reis van tedere intimiteit tot intense pijnlijke passie. Erg gepast begint zo voor mij in Buenos Aires mijn allereerste IPA-congres, de vijftigste editie. De toenmalige IPA-president, Stefano Bolognini begint de openingsceremonie met een ode aan het thema van dit jaar: de intimiteit. Hij benadrukt ons universeel verlangen naar haar warmte en poëzie, maar evenzeer

haar complexe, want co-gecreëerde aard. Intimiteit is mysterieus. Ze heeft iets te maken met hechting, maar valt er niet volledig mee samen. Ze is erotisch, maar ook deze term voldoet niet. Ze bevindt zich ergens tussen wetenschap en kunst. Bolognini waarschuwt ons ook voor de fragiele natuur van intimiteit, want ze maakt ons vatbaar voor misbruik. En vooral in de intimiteit van de analytische setting moeten we hier alert op zijn. Wat ik het meest waardeerde was Bolognini's erkenning dat de psychoanalyse een lange weg heeft moeten afleggen, voordat ze intimiteit in het centrum van de belangstelling kon zetten. Het veronderstelde een shift van een nadruk op subjectiviteit naar het pre-subjectieve, van eenpersoonspsychologie naar het relationele, en van het genitale naar het pre-genitale. Intimiteit heeft immers wat weg van vloeibaarheid, van twee mucus membranen die elkaar ontmoeten, en waar substanties in elkaar vervloeien in een gezamenlijke, co-geconstrueerde context, door alle angst en schaamte heen. Misschien zelfs *dankzij* de schaamte, of dat is toch alleszins de boodschap die ik meenam van de praktijk-casus die hierop volgde.

Theodore Jacobs vertelt ons over een 23-jarige vrouw die zijn hulp zocht, omdat ze moeite had met intimiteit. Nog nooit had ze iemand liefgehad, met de uitzondering van haar bedrieglijke vader. De relatie tussen vader en dochter gaf Jacobs hoop, maar de analytische band bleef lang zoek, achter een façade van koude onverschilligheid. Toen de jonge vrouw hem begon te achtervolgen op straat, en zelfs zijn antwoordapparaat hackte, omdat ze Jacobs van vreemdgaan beschuldigde, raakte de analyse in een diepe crisis. Ondanks zijn woede, verbrak Jacobs de analyse toch niet. De crisis transformeerde hierdoor in een doorbraak. Ze had zich van haar meest slechte kant kunnen tonen, en toch liet hij haar niet vallen. Dit was het begin van een warme band tussen analist en analysant. De band kende een tweede boost toen de jonge vrouw zich enorm kwaad maakte op het moment

waarop ze Jacobs door een notaboekje hoorde bladeren tijdens een moeilijke sessie waarin herinneringen van incestueus misbruik naar boven kwamen. Diep gekwetst dat hij verveeld leek, verviel ze weer in een patroon van cynische spot en onverschilligheid. Wat Jacobs toen deed ging radicaal in tegen zijn analytische training. Hij bleef niet neutraal, maar bekende: ›Je hebt gelijk, ik was moe, en te beschaamd om het toe te geven›. Jacobs vertelt ons hoe zeer collega's hem bekritiseerden voor deze interventie, en toch was het dit moment dat voor de grootste doorbraak in de analyse zorgde. Pas toen Jacobs door de schaamte heen zijn zwakheid toegaf, kon hun relatie groeien.

Vaak is de analyse de enige plek waar analysanten intimiteit ervaren, vertelt Virginia Vugar. Maar de dynamiek van de intimiteit is erg complex, en lijkt heel erg moeilijk in woorden te vatten. Intimiteit is ambivalent, houdt zich niet aan dichotomieën, net zoals Winnicotts *transitional space* en lijkt meer weg te hebben van dans en muziek. Daarom was het geen verrassing dat vele lezingen, die van Vugars inbegrepen, naar dans en muziek verwezen, of die tot het centrale thema van hun voordracht maakten. Erg ingrijpend was de sessie *De stem van de intimiteit*, waar Juliana Vamos, Roland Havas en Armelle Hours intimiteit onderzoeken als een transitionele en potentiële ruimte, gefaciliteerd door de stem van de moeder, en later (of wanneer deze ontbrak) via muziek. Vamos vertelt over een afstandelijke patiënte die kampte met een onvermogen tot intimiteit, totdat ze pianolessen begon te nemen. En Havas deelt een gelijkaardige gevalsstudie, waarin het emotionele leven van een analysant vastzat in een traumatiserend verleden. Voor haar betekende elke vorm van zachtheid een potentieel gevaar. En ook voor haar werd muziek het enige middel dat ertoe in staat was om raadselachtige en traumatiserende boodschappen van het verleden te binden. Hours benadrukt vervolgens dat muziek altijd verwijst naar de stem van de moeder, of elke

andere zorgverlener. Deze stem, die een brug vormt tussen binnen en buiten, vormt ook een route tot intimiteit. Via haar stem kan het kind zich op haar afstemmen, maar zulk een *affect attunement* (Stern) kan enkel een ogenblik bestaan, daarna heeft men behoefte aan ruimte en separatie. Dit is ook het thema van Ludovica Grassi's lezing *Intimiteit en temporaliteit: Muziek als een operator van symbolische links*. Ook zij grijpt naar Winnicott om de raadselachtige natuur van de intimiteit te benadrukken. Noch ik, noch niet-ik; noch binnen, noch buiten; noch subject, noch object. Intimiteit bevindt zich noch her, noch der, maar ertussenin. Intimiteit is beweging, oscillatie, ritme, vibratie, en in die zin is intimiteit muziek. Het is door resonantie en co-vibratie dat een intieme relatie zich kan ontwikkelen. Dat heeft ze gemeen met muziek als kunstvorm, die, zo benadrukt Grassi poëtisch, ons kan helpen ons epistemische solipsisme te overstijgen. Het was een onvergetelijke en ontroerende conferentie daar in Argentinië. Zeker ook omdat ik met mijn eigen lezing *Het taboe op erotische tederheid in de volwassenheid*, de Sacerdoti Prijs voor beste paper door een jonge deelnemer in de wacht mocht slepen. Ik ben enorm hoopvol, dat de tijd er rijp voor is om het accent te leggen op dit raadselachtige, complexe, relationele fenomeen van de intimiteit. Dit vraagt moed, want vooral in het Westen, waar het autonome individu op handen gedragen wordt, vergt het lef om te beseffen dat het waardevolle leven zich afspeelt *tussen* ons allen in. Het is niet statisch en rigide, maar vloeibaar warm en zacht, en maakt ook ons teder en ongrijpbaar.

De openlijke freudiaan en de empirie

Verslag van

Studiedag NVPP — Wantrouwen-trouw-vertrouwen [Amsterdam, 3 november 2017]

MARIT VAN DER MEULEN

Zij ligt op de bank. Blond, kokerrok. Lippen rood gestift. Hij, schuin achter haar. Driedelig pak. Minuscuul opschrijfboekje. Ze zucht. *Thanksgivings day* was turbulent. Rond haar partner hing een vreemde parfumlucht. Ze zucht nog eens, pakt een sigaret uit haar tasje. Steekt hem op en zijgt achterover, blaast rook uit. Hij wacht. Zijn gezicht is niet te zien. Gelach in de zaal. Scène stopt.

De NVPP-studiedag, een speciale editie, ter ere van het 25-jarig bestaan. Een kwart eeuw in het jaar van het eeuwfeest van de psychoanalyse.

Otto Kernberg, Peter Fonagy, Marja Rexwinkel, Thijs de Wolf en Arnon Grunberg zullen lezingen houden rond het thema wantrouwen, trouw, vertrouwen. Nel Draijer zal Otto Kernberg interviewen.

De zaal is bomvol. Zestig belangstellenden op de wachtlijst. 'Kun je me naar binnen smokkelen?' vraagt een supervisant. Naast mij een lege stoel.

Therapie moet zin hebben. Er moet een effect zijn in de werkelijkheid, de werkelijkheid buiten de therapiekamer. Alle sprekers verwijzen naar die werkelijkheid, die wereld buiten het contact in de kamer. Wantrouwen moet plaatsmaken voor verlichting brengend vertrouwen.

Arnon Grunberg, de openlijke freudiaan, vertelt een verhaal. Het gaat over Hanna en Flavio, een naar New York geëmigreerd echtpaar. Hij baat een bed and breakfast uit, zij verkoopt Hollandse zeventiende-eeuwse pentekeningen. 'Ik vertrouw jou, bij jou kan ik mijzelf zijn', vindt Hanna. Ik kan alles tegen je zeggen.